

ERMENİLER VE ARMENİA BÖLGESİ'NİN ESKİÇAĞ TARİHİ

Yazarlar: Yrd. Doç. Dr. Yıldız Deveci Bozkuş-Sultan Deniz Küçüker,
Ankara, Genesis Yayınları, 2012, 110 Sayfa

Yrd. Doç. Dr. Yıldız Deveci Bozkuş ve Sultan Deniz Küçüker'in yazarlığını yaptığı "Ermeniler ve Armenia Bölgesi'nin Eskiçağ Tarihi" adlı kitap; Ermeni Sorunu ve Ermeni tarihine ilişkin birçok çalışmanın özellikle son dönemlerde 1915 Olayları çerçevesinde oluşturulmasının aksine, çoğu kez göz ardı edilmiş olan Ermeni tarihinin eskiçağ dönemlerini irdelemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, ülkemizde Ermeni tarihi ile ilgilenenler açısından konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Ayrıca ülkemizde bu bölgenin Eskiçağ tarih süreci üzerine yayımlanan kitapların genellikle Urartu, Grek, Roma ya da Pers tarihiyle ilişkili olarak, o konuların kapsamı içerisinde, sunulduğunu da göz önünde bulundurursak, kitabın ülkemizde bir ilk olduğunu söylemek de yersiz olmaz. Çünkü çalışma boyunca söz konusu tarihsel süreç sadece Armenia Bölgesi ve halkları odaklı olarak derli toplu bir biçimde sunulmuştur.

Aslında Ermeni tarihiyle ilgilenenler açısından kitabın önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü kitap, bölge tarihini MÖ 2. binyıldan başlayıp ele alırken Ermenilerin etnik kökenlerine ilişkin ortaya sürülen savlardan da bahsetmiş, ayrıca bölge tarihini Ermenilerin Hıristiyanlığı kabul etmiş olduğu dönem olan MS 4. yüzyılın başlarına kadar açılmaları de sürekli olarak buralarda yaşayan halkları ve kültürleri de söz konusu etmiştir. Ancak her ne kadar kitabın kronolojik başlangıç noktası olarak MÖ 2. binyıl gösterilse de dönemler, verilerle bağlantılı olarak erken dönem için bir özet niteliği taşıyıp Urartu krallığı döneminden itibaren yoğunluk kazanmaktadır. Dolayısıyla bölgenin yönetsel olarak Urartu, Med-Pers, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde geçirdiği evreler yoğunlukla irdelenmektedir.

Yukarıda anlatılanlarla bağlantılı olarak kitabın bölümleri şöyle özetlenebilir: "Armenia Bölgesi'nin Eskiçağ Tarihi Üzerine Yürütülen Çalışmalar" adlı birinci bölümde; Armenia bölgesinin ve bu coğrafyada yaşayan Ermenilerin eskiçağ tarihi ile ilişkili olarak, uluslararası literatürde ve Türkiye'de kabul görmüş çalışmalardan bahsedilmekte ve ayrıca konuyla ilgili olarak irdelenen Herodotos ve Ksenophon gibi bazı Eskiçağ yazarlarının anlatılarına değinilmektedir.

"Armenia Halklarının Etnik Kökenlerine ve Bu Halkların Adlandırılmasına Dair İleri Sürülen Tezler" başlığı altındaki ikinci bölümde ise konuyla ilgili olarak araştırmacılar tarafından kabul gören iki farklı görüşten bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Ermenilerin tarihlerinin Nuh peygamberin soyuna dayandığına ve dolayısıyla da bölgenin yerlisi olduklarına dair görüştür

ki birçok Ermeni ve geç dönem Ermeni tarihçi bu görüşü benimsemektedir. Bu görüşü savunanlara göre; Ermenilerin babası olarak kabul ettiği “Hayk”, Nuh peygamberin torununun torunudur ve Hayk’ın doğumu ile Ermeni milleti ortaya çıkmış ve Ermeni tarihi başlamıştır. Diğer görüş ise; klasik batılı yazarlar tarafından desteklenen ve yazarın da daha güçlü bir tez olduğunu düşündüğü; Armenia halklarının bölgenin yerlisi olmadıklarını savunan görüştür. Söz konusu bölüm boyunca Ermenilerin etnik kökenine dair ileri sürülen bu iki görüş, dayandırıldıkları tüm noktalarla geniş bir çerçevede ele alınmaktadır.

İleriki bölümlerde ise sırasıyla; Urartu Krallığı, Med-Pers, Hellenistik, Roma, Roma- Parth çekişmelerinin ve Arsak Hanedanlığının başladığı ve son olarak da Sasaniler dönemlerindeki, Armenia bölgesinin coğrafi sınırlarından, o dönemlerdeki uygarlıkların etkisinde kalan Armenia halklarının kültürlerinden, dinlerinden ve içinde buldukları dönemin koşullarına karşı sahip oldukları mevcut düzenlerinden bahsedilmektedir. Bu bölümlerde, Urartuların yıkılışından sonra tarih sahnesinde varlığını göstermeye başlayan ve daha sonrasında Armenia Krallığı olarak hüküm süren Armenia halklarının uzun tarihi süreçleri tüm detayları ile gözler önüne serilmektedir. Aynı zamanda yazar; Ermenilerin Armenia bölgesinin coğrafi önemi nedeniyle, bu güçlü uygarlıkların mücadeleleri arasında sıkışıp kaldıklarını, birbirinden farklı hanedanlıkların hâkimiyeti altında yaşarlarken çoğu kez önemli güçlerle mücadele ve işbirliği yapmak zorunda kaldıklarını ve dolayısıyla da bu durumun, Ermeni toplumunun tek başına güçlü bir noktaya ulaşmasını engellediğini okuyucuya ayrıntıları ile sunmaktadır. Tüm bu tarihi serüveninin anlatımında en dikkat çeken noktalardan biri de adlarını yaşadıkları coğrafyadan almış olan Armenia halklarının bu tarihsel süreç boyunca ayrı ayrı birçok etkiye maruz kalmış olmalarına rağmen, kendi dillerini koruyabilmiş olduklarının yine klasik batılı yazarların anlatılarına dayandırılarak gösterilmesidir.

“Ermeniler ve Armenia Bölgesi’nin Eskiçağ Tarihi” isimli eserde, kitap boyunca birinci el kaynak kullanımı okuyucuya dönemin şahitliğini yaparken modern batılı kaynakların kullanımı okuyucuya analiz yapma ve konuya daha güçlü bir şekilde hâkim olma imkânı tanımaktadır. Ayrıca bölgenin Eskiçağ tarih süreci ile ilişkili olarak anlatılanlar, Ermenistan’ın günümüzde içinde bulunduğu durumun temellerinin daha Eskiçağlarda atıldığını da göstermektedir. Kuşkusuz ki bu eser, Ermeni tarihine başlangıç için önemli ölçüde bir alt yapı oluşturmaktadır. Öte yandan yazarların eserin önsözünde de belirttiği üzere söz konusu çalışmanın Ermeniler üzerine çalışma yapan tüm araştırmacıların kütüphanesinde yer alması gereken temel bir başvuru eseri olma niteliği de taşımaktadır. Gerek yabancı kaynaklar gerekse birincil kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan bu eser ayrıca Türkiye’de son dönemlerde yeni kurulmaya başlayan Ermeni dili bölümü öğrencileri içinde Ermenilerin kim oldukları ve nereden geldiklerini ortaya koyması bakımından bir temel başvuru kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Ancak tüm çalışmalarda olduğu üzere bu çalışmanın belki de tek olumsuz özelliği dönemin Ermeni tarihi açısından son derece önemli olan Hristiyanlığın kabulüne kadar olan süreci kapsıyor olmasıdır. Ancak bu da yazarların önsözde belirttiği üzere daha sonraki ikinci ve üçüncü ciltlerde tamamlanacak olması nedeniyle kabul edilebilir görünmektedir.